

ER DU FORBEREDT PÅ DØDEN?

Malin Kjelsrud
Librettist og tekstforfatter

INGRESS: I *Suor Angelica* konfronteres publikum med døden, både egen og andres, på en måte som forfører og som åpner opp et rom for videre samtale.

Dersom alle nålevende mennesker samtidig skulle bestemme seg for å spille hodeskallescenen fra Shakespeares *Hamlet*, så ville det ikke være nok hodeskaller til alle, da vi er flere nålevende enn som noensinne har levd. Felles for alle sammen er at de har måttet forholde seg til døden. I Den Norske Operas konsertante fremføring av *Suor Angelica* i høst, får vi se skjebnene til noen av disse hodeskallene som har levd før oss. Dette er en fortelling om lidelse, tap og en drøm om forsoning.

Giacomo Puccini hadde opprinnelig planlagt å skrive tre en-akters operaer over Dante Alighieris tredelte *Divina Commedia*, men til slutt ble bare den siste, *Gianni Schicci*, basert på Dantes episke dikt. Resultatet ble i stedet operasyklusen *Il trittico* (triptykon) hvor *Il tabarro* er den første, og *Suor Angelica* er den andre operaen. Alle tre operaene hadde premiere på The Metropolitan Opera i New York i desember 1918 og handler om døden på forskjellige måter. Puccinis ønske var at de aldri skulle fremføres hver for seg, slik det oftest gjøres nå.

For noen som er nysgjerrig på opera, er *Suor Angelica*, som forøvrig bare har kvinner på rollelisten, ikke dum å starte med. Den varer i én time og musikken er vakker og lett å like. Andrew Lloyd-Webber har nok hørt mye på denne før han skrev *Phantom of the Opera*, for man kan ane lignende melodilinjer og harmonier. Puccini ønsket å forføre publikum fra første tone. Hans musikalske temaer som slår ut i blomst på slutten, er tidligere brukt som akkompagnement, noe som gir gjenkjennelse og en opplevelse av helhet. Lignende frempek brukes også tekstlig.

Under Eivind Gullberg Jensens musikalske ledelse gir både orkester, dirigent, solister og kor oss tross den nakne konsertante fremførelsen, en nydelig tolkning av verket. Spesielt solist Marita Sølberg i rollen som Suor Angelica imponerer. Velfortjent, spontan applaus brøt ut etter den krevende og nydelige arien "Senza Mamma". Dersom man er helt fersk som publikum i operaen, kan det være lurt å få med seg en ordinær (dvs. ikke konsertant) fremførelse. Det gjør det lettere å forstå handlingen. DNOs fremførelse av *Suor Angelica* med både norske og engelske tekster til hjelp, bærer seg dog godt bare musikalsk. Sangerne gjør alle sitt ytterste i rollene sine, godt hjulpet av så enkle virkemidler som ulike farger på kjolene.

Kunst som sorgarbeid

Døden er for mange et fremtidig, diffust problem, som tross vår rasjonelle viten "bare" er noe som hender andre. Vi vil helst ikke tenke på døden. Kunst er, særlig når den fremtrer i form av dramatiske fortellinger og emosjonelt bevegende musikk, særdeles god til å komprimere menneskelige problemstillinger og vise frem håndterbare biter av vanskelige realiteter. Den opphøyde, lyriske, dramatiske døden på operascenen gir oss – om vi tør – en anledning til å stoppe opp og reflektere over hva det å dø og hva det å sørge egentlig innebærer.

Fortellingen om Suor (søster) Angelica kan virke fjern og lite aktuell for oss her i Norge i dag. Men vi tiltrekkes igjen og igjen av (mer eller mindre korrekte) historiske fortellinger, enten det er *Vikings*, *Les Miserables*, *Dido og Aeneas* og så videre. Fordi vi alle sørger forskjellig, men også likt, både individuelt og kulturelt, kan ulike historier fra nært og fjernt hjelpe oss med disse store temaene i livene våre, som tilgivelse, kjærlighet, og håp om gjenforening. De kan inspirere til hvordan å takle død - egen og andres. Vil vi klare å møte døden stoisk og vakkert, eller rasende og strittende imot? Angelica er en fiktiv karakter, men ikke usannsynlig basert på lignende, virkelige skjebner. Hennes historie er satt til Italia på 1600-tallet i en kultur hvor det å få barn utenfor ekteskap var en stor synd. Hun ble straffet ved å bli fratatt sønnen. Det er en helt spesiell sorg å ikke få delta i sitt barns liv. Det kan kjennes som en underlig uforløst form for død, en sorg man ikke egentlig har rett til å føle. Barnet lever jo. Det vokser opp og lever videre mens moren bare har bekymringer og fantasien om barnet igjen. Det er en helt spesiell desperat ensomhet som likevel ikke er ukjent for mange, ikke minst hos familier som er på flukt i verden og kommer bort fra hverandre.

Bot og tvang

Angelica tvinges i kloster på grunn av sin synd. Hun aksepterer sin skjebne og lar seg vie som nonne. Puccini, som selv var troende, var kritisk til det han mente var den katolske kirkens korrupsjon av religionen. Dette skinner gjennom i flere av hans verker, men kanskje spesielt i *Suor Angelica*, som han selv sa var blant hans favoritter.

Sammen med librettist Giovacchino Forzano beskriver Puccini et strengt klosterliv hvor det å ønske seg noe er ansett som synd. Livet er bare å anse som en forberedelse på døden, som er vakrere enn livet. Dramaet forteller lite om sønnen og hvordan han kom til. Men en dag, etter syv år i kloster, kommer Suor Angelicas rike, men hjerteløse tante for å ordne noe arvemessig. Ved å snakke både for Angelicas døde mor og selveste jomfru Maria, klarer tanten å rasere Suor Angelicas liv. Beskjeden er ganske enkelt «du er en gedigen skuffelse og gjør ikke bot bra nok». Dessuten, din lillesøster skal gifte seg og sønnen din, som du har lengtet etter nyheter om i syv år, døde for to år siden. Da brister det for Angelica. I en av operaverdenens vakreste avslutninger, gjennomgår hun en rekke følelser, fra sjokk, sinne og sorg som går over i en ekstatiske visjon om at sønnen kaller på henne fra himmelen. Her kommer den vakre arien «Senza Mamma» som Marita Sølberg synger så håret stritter i nakken. Angelica synger: «E tu sei morto senza sapere quanto t'amava questa tua mamma!» («Og du døde uten å få vite med hvilken stor kjærlighet din mor elsket deg») før den urtekyndige Angelica i ekstase påkaller kraften av sine blomstervenner for å ta sitt eget liv. Først når brygget er inntatt og det er for sent forstår hun hva hun har gjort. Hun roper på Madonna med bønn om å spare hennes sjel. Hun er redd for å gå fortapt fordi hun har begått en dødssynd ved å ta sitt eget liv. Opphaverne gir henne deretter slik sett absolusjon, tilgivelse og inngang til himmelen, siden jomfru Maria selv kommer henne i møte sammen med sønnen i det hun dør. Dette siste kommer dog ikke så tydelig frem i kveldens konsertante forestilling, men i ordinære oppsetninger bruker dette å vises på scenen.

2020

Dette er et spesielt år. Det føles også spesielt å være publikum i salen denne kvelden. Til tross for at forestillingen er utsolgt, er salen på grunn av covid-19 tankevekkende tom. Assosiasjonene til sykdom, lidelse og død ligger latent i mellomrommet mellom tilskuerne.



(Foto: Malin Kjelsrud)

Avstanden blir symbolsk for alle som ikke er her lenger. Over hele verden dør mennesker brutalt og alene uten sine nærmeste. Pårørende kommer ikke inn på sykehus og sykehjem og mange har ingen pårørende en gang. Det å kunne få si et meningsfylt farvel til noen som dør er akkurat nå bare for de heldige. Den virkelige døden er diametralt omvendt av den vakre, lamenterte, utdratte operadøden. Allikevel gir det å oppleve *Suor Angelica* oss mulighet til å snakke om døden, men også tap, savn og uforløste lengsler. Det er vanskelig å snakke om døden uten å snakke om livet og hvordan dagene våre er. Hvordan man har det i livet, påvirker hvordan man takler død. Vi mennesker er så sårbare for ensomheten det moderne livet fører med seg. Kanskje er ingenting verre enn å måtte danse med døden helt alene. Jeg har en barnlig tro på at kunst kan hjelpe oss å bygge bro over forskjellene mellom oss og føre oss sammen i samtale. Uansett hva slags verdier og holdninger man har til liv og død og alle spørsmålene vi blir nødt å ta stilling til i løpet av livet. For ingen av oss har visshet eller garanti for hva som eventuelt kommer etterpå. Gå en tur i operaen selv om du egentlig ikke liker opera. Gi deg selv en luke i tiden vekk fra verdens kaos. Forsøk å lytte med et åpent sinn. Det kan være du opplever å få gåsehud. Når gjorde du det sist?